

УДК 349.6

Зигрій О. В.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного університету*

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ТА ЇХ ПРАВОВА ОЦІНКА

Сучасні умови стану довкілля, життя і здоров'я населення України набувають ознак системної й багатовимірної кризи, що пояснюється збройною агресією РФ проти України. Екологічна ситуація в державі далеко виходить за допустиму межі порушень природного балансу й трансформується в глибоку екологічну кризу, що є загрозою національній безпеці України. Одночасно її масштаби і наслідки сигналізують про небезпеку не лише для нашої держави, а й для глобальної екологічної безпеки та, загалом, сталого розвитку людства.

Ст.50 Конституції України гарантує право кожному на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Військові дії, що супроводжуються масштабними руйнуваннями природних екосистем, знищенням природно-ресурсного потенціалу, забрудненням довкілля створюють небезпечні та неможливі умови для проживання населення на окремих територіях. Забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів і ґрунтів, знищення біорізноманіття, руйнування екосистем, а також пошкодження або знищення об'єктів підвищеної екологічної безпеки, зростання масштабів лісових пожеж, ушкодження природоохоронних територій, руйнування інфраструктури створюють передумови для довготривалих негативних екологічних наслідків [1, с. 914]. У такому контексті має місце правовий індикатор порушення базових екологічних прав людини (ст. 9 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища») [3], що спричинює екологічну міграцію і уже не є соціальним явищем. Дана проблема висвітлюється не лише у національному вимірі, а містить можливі транскордонні та глобальні наслідки, що підсилює її значущість на міжнародному рівні.

Існує й системний характер заподіяної шкоди довкіллю. Значна кількість випадків знищення екосистем, пошкодження об'єктів критичної інфраструктури, а також загрози для функціонування потенційно небезпечних об'єктів формують високий рівень екологічних ризиків. У

цьому контексті особливої актуальності набуває питання міжнародно-правової відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема положень, що забороняють застосування методів ведення війни, які завдають широкомасштабної, довготривалої та серйозної шкоди природному середовищу [1, с. 918].

Показовим прикладом критичної екологічної ситуації є стан окремих населених пунктів, які зазнали значних руйнувань унаслідок бойових дій. Порушення систем водопостачання та водовідведення, відсутність доступу до якісної питної води, накопичення відходів створюють реальні загрози виникнення епідемій та подальшого погіршення екологічного стану територій. Такі процеси мають не лише локальний, а й регіональний характер, впливаючи на стан суміжних природних об'єктів, зокрема водних екосистем.

Не менш важливим є аналіз довготривалих екологічних ризиків, пов'язаних із військовими діями. До них належать, зокрема, загрози радіоактивного та хімічного забруднення, які можуть виникати внаслідок пошкодження відповідних об'єктів або порушення технологічних процесів. У цьому аспекті показовими є ситуації, пов'язані з підтопленням шахт, що містять небезпечні речовини, а також ризики для водоносних горизонтів і джерел питної води.

Шкода, заподіяна довкіллю України, має значний масштаб і продовжує зростати, що зумовлює необхідність не лише фіксації та оцінки відповідних збитків, а й прогнозування постконфліктного впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення. Зважаючи на це виникає необхідність у акцентуванні прав людини, зокрема в частині посилення екологічної складової. Пріоритетом державної політики має стати забезпечення екологічних прав громадян, мінімізація негативних наслідків військової агресії для довкілля та створення ефективних механізмів захисту осіб, які постраждали від екологічних факторів.

У цьому контексті доцільно виокремити низку ключових напрямів удосконалення державної політики: підвищення рівня контролю за дотриманням екологічного законодавства в умовах воєнного стану, забезпечення доступу населення до інформації про стан довкілля та механізми захисту екологічних прав, а також формування ефективної системи реагування на екологічні виклики.

Отже, в умовах збройної агресії екологічна безпека стає ключовим елементом національної безпеки, одним із найважливіших викликів сучасності. Її вирішення потребує комплексного підходу, що поєднує правові, інституційні та організаційні заходи, спрямовані на забезпечення права людини на безпечне довкілля та відновлення екологічного балансу держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анісімова Г. В., Донець О. В. Екологічна міграція в реаліях

сьогодення: правові аспекти. Зб.матер. The 12 th International scientific and practical conference “International scientific innovations in human life”, June 8-10, 2022. United Kingdom. 2022. С. 911-922. URL : https://www.researchgate.net/profile/Tetana-Naumova-2/publication/363742563_PRINCIPI_TA_PIDHODI_DO_FORMUVANNA_UPRAVLINSKOI_ZVITNOSTI_TA_SISTEMI_UPRAVLINSKOGO_AUDITU_V_UMOVAN_ADAPTACII_DO_MSFZ_TA_MSA/links/632c5add70cc936cd329b04d/PRINCIPI-TA-PIDHODI-DO-FORMUVANNA-UPRAVLINSKOI-ZVITNOSTI-TA-SISTEMI-UPRAVLINSKOGO-AUDITU-V-UMOVAN-ADAPTACII-DO-MSFZ-TA-MSA.pdf#page=911

2. Зигрій О., Русняк В. Правові механізми захисту довкілля під час збройних конфліктів: виклики XXI століття. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 2 (42). С. 89-96. URL : <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2131>.

3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 02.04.2026)

UDC 341.231.14:341.43

Tetiana Drakokhrust,
Doctor of the Science of Law,
Professor,
Professor at the Department of Theory of Law,
and Constitutionalism,
West Ukrainian National University

HUMAN RIGHTS PROTECTION IN WAR-INDUCED DISPLACEMENT

The contemporary system of international law is increasingly challenged by the intersection of armed conflict, forced displacement, and environmental degradation, which together create complex and protracted threats to human rights. War-induced displacement has become one of the most pressing global issues, significantly undermining the effective realization of fundamental rights and freedoms. The scale of forced displacement has reached unprecedented levels in recent years, particularly in the context of ongoing armed conflicts such as the war in Ukraine, which has resulted in millions of refugees and internally displaced persons (IDPs). These developments raise critical questions regarding the adequacy of existing international legal frameworks designed to protect affected populations.

The protection of displaced persons is grounded in a fragmented yet interconnected system of international legal norms. The 1951 Convention